

MAKTABLARDA GEOGRAFIYA FANI O'QITISH METODLARI.**Raxmonova Dilnoza Maqsadjon qizi***Andijon viloyati Izboskan tumani 28-umumiy o'rta ta'lim maktabi
geografiya fani o'qituvchisi.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'rta ta'lim maktablarida geografiya fanini o'qitish, va ushbu jarayonda qo'llaniladigan metodlar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Ekskursiya, geografik o'lchov birliklari, zamonaviy ilm, geosiyosat, o'quv-amaliy ko'nikmalar.*

Zamonaviy talabalar ancha aqlli bo'lib qolishdi va shunga mos ravishda nafaqat hayotda, balki universitetlarga kirishda ham foydali bo'ladigan fanlarni tez o'zlashtirmoqdalar. Geografiya bunday fan emas. Negadir oliy o'quv yurtlarida iqtisodiy-geografik mutaxassisliklarning asosini tashkil qilishi kerak bo'lgan fan ular tomonidan butun lay e'tibordan chetda qolmoqda. Garchi, mening fikrimcha, menejerga ijtimoiy fanlardan ko'ra ko'proq geografiya kerak. Qo'llashda ham biz pedagogika universitetining profil ixtisosligida geografiya emas, xuddi shu ijtimoiy fanni ko'ramiz. To'g'ri, geografi yadan chuqur bilimga ega bo'lmagan xalqaro aloqalar bo'yicha malakali mutaxassis yoki turizm menejerini tasavvur qilish qiyin. Yirik universitetlar va akademiyalar o'zlarining tor sohalari bo'yicha bakalavrlar, mutaxassislar va magistrlar tayyorlaydigan alohida fakultetlardir. maktab geografiyasining ahamiyati uning o'ziga xosligidadir Maktab mavzusi o'quvchilarda Yerni inson sayyorasi sifatidagi murakkab, tizimli va ijtimoiy yo'naltirilgan qarashni shakllantiradigan g'oyaviy xarakterdir. Shuningdek, ularni ilmiy bilishning maxsus usuli sifatida mintaqaviy yondashuv bilan tanishtiruvchi yagona fandır.

Geografiya ta'limi deganda o'quvchilarga tabiiy va iqtisodiy-ijtimoiy komplekslarning tuzilishi va asosiy qonuniyatlari haqida bilimlar beradigan geografiya fanlari tizimiga aytiladi. Geografiya ta'limi metodikasi esa maktablarda va kasb-xunar kollejlarda tabiiy geografiya, iqtisodiy geografiya va boshqa maxsus geografiya fanlarini o'qitish jarayonini o'rganadigan va pedagogika fanlari tizimiga kiradigan fandır. Geografiya darslarini rejalashtirish geografiya ta'limidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ma'lumki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida geografiyani o'qitishning asosiy shakli dars sanaladi. Darsda o'quv fani yuzasidan asosiy o'quv materialini o'rganiladi, lekin dars o'qitishning boshqa shakllari bo'lgan darsdan tashqari ishlar, sinfdan tashqari mashg'ulotlar va ekskursiyalar bilan uzviy bog'liq. Chunki darsda darsdan tashqari ishlar masalan, geografiya maydonchasida olib borilgan o'lchov ma'lumotlari, tayyorlangan ko'rgazmali qurollar, ekskursiyada tayyorlangan gerbariyalar va kolleksiyalardan foydalaniladi. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarning geografiya o'quv fanlaridan o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashga, kengaytirishga, rivojlantirishga, kasbga ongli ravishda yo'llashga xizmat

qiladi. Demak, geografiyani o'qitishda dars, darsdan tashqari va sinfdan tashqari mashg'ulotlar, ekskursiyalardan o'z o'rnida rejali va samarali tashkil etilishi, ya'ni o'qitishga tizimli yondoshuvni amalga oshirish lozim.

Geografiya darslarida qanday kompetensiyalarni shakllantirish mumkin?

- qimmatli va semantik kompetensiyalar hayotga munosabatni, to'g'ri belgilangan qiymat yo'nalishlarini shakllantiradi; - umumiy madaniy kompetensiyalar etnik guruhlar, oilaviy va ijtimoiy qadriyatlar, an'analar, turmush tarzini o'rganishda shakllanadi. turli millatlar ...

- darsda tarbiyaviy va kognitiv kompetensiyalar shakllanadi va sinfdan tashqari mashg'ulotlar O'quvchi ekskursiya davomida o'zini o'rab turgan dunyo bilan tanishganda, u taxminlardan faktlarni farqlashni o'rganadi va statistik ma'lumotlardan foydalanadi;

- axborot kompetensiyalari zamonaviy axborot vositalari va axborot texnologiyalarini egallashni nazarda tutadi... Masalan, koinotdan o'rganilayotgan hududlar tasvirlarini ko'rsatuvchi va tahlil qilib, dars yoki sinfdan tashqari mashg'ulotlar uchun taqdimot yaratish;

- kommunikativ kompetensiyalar muloqot jarayonida shakllanadi, jumladan, boshqalar bilan qanday munosabatda bo'lish, jamoada ishlash ko'nikmalari, turli ijtimoiy rollarni bilish.

O'qituvchi ushbu mashg'ulotlarni bir-biri bilan uzviy ravishda tashkil etish asnosida geografik ta'lim samaradorligiga erishish, o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, umumgeografik va xususiy tushunchalar hamda o'quv-amaliy ko'nikmalarni izchil ravishda tarkib toptirish, mantiqiy fikr yuritishga o'rgatishni nazarda tutadi. Geografiyani o'qitishda tizimli yondoshuvni amalga oshirish uchun o'qituvchi o'quv yili boshida yillik reja tuzishi lozim. Mazkur reja geografiyani o'qitishning barcha shakllarini uzviy ravishda qamrab olishi, o'quv dasturidan o'rin olgan boblar va mavzular bo'yicha darslar tizimi, o'quv yilidagi choraklar va ta'tillar hisobga olingan holda o'tkazish muddatlari, fanlararo bog'lanishlar, ekskursiyalar, darsdan va sinfdan tashqari ishlar aks etadi. Geografiya darslarini rejalashtirish ikki qismdan iborat: yillik va dars rejasi, darsning samaradorligi uni qanday rejalashtirilganligi bog'liq. Mavzuli va dars rejalari qanday mukammal tuzilgan bo'lsa o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarni egallashi shuncha tez va oson bo'ladi. Geografiya o'qituvchi yillik, ya'ni yillik reja tuzishi uchun: O'quv dasturidagi har bir bobning didaktik maqsadini, shuningdek, bobdagi mavzularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarini aniq tasavvur qilishi; Mavzularni o'qitishda yil fasllari, mavzuning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari, o'quvchilarda shakllantiriladigan biologik tushunchalar, tarkib toptiriladigan ko'nikmalarni hisobga olgan holda o'qitish metodlari, ko'rgazma vositalarini tanlashi. O'quvchilar tomonidan o'tkaziladigan kuzatish va tajribalarning mazmuni va muddatlarini aniqlashi; Darsda namoyish etiladigan tajribalarni avvaldan tayyorlash muddatlarini belgilashi; Har bir darsda ta'lim-tarbiyaning uzviyligi,

boblar, mavzular va fanlararo bog'lanishlarni amalga oshirish yo'llarini belgilashi; O'quvchilarning mustaqil ishlari uchun didaktik va tarqatma materiallarni tayyorlash, mustaqil o'qish uchun qo'shimcha adabiyotlarni tanlashi; Amaliy mashg'ulotlar, ekskursiyalarni tashkil etish uchun zarur bo'ladigan jihoz va asboblarini aniqlashi lozim. Xulosa qilib aytganda, o'qituvchi yillik rejada o'qitish jarayonining yaxlitligini nazarda tutishi, o'z pedagogik faoliyatini shu reja asosida tashkil etishi, unda o'qitishning barcha shakllarining uzviyligini ta'minlagan holda ularni o'tkazish muddatlari ko'rsatilgan bo'ladi. Hozirgi vaqtda metodika va maktab amaliyotida geografiya bo'yicha o'quvchilar bilan olib boriladigan o'quv ishlarining quyidagi shakllari qabul qilingan: dars va ular bilan bog'liq bo'lgan ekskursiyalar, uy vazifalari, darsdan tashqari ishlar va sinfdan tashqari ishlar. Metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilingan ta'lim jarayonida shu o'qitishning barcha shakllari - o'qitishning asosiy shakli bo'lgan dars bilan uzviy bog'liqdir, ular geografik tushunchalarni, dunyoqarashni, tafakkurni va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Geografiya o'qitish metodikasi ikkita katta qismdan iborat: umumiy va hususiy geografiya o'qitish metodikasi. Umumiy geografiya o'qitish metodikasi – bu geografiyaning didaktikasi hisoblanadi. U geografiya o'qitish jarayonini o'ziga xos xususiyatini o'rganadi. Geografiya o'qitishning umumiy metodikasi nazariy va metodik masalalarni ishlab chiqadi, yani predmetni o'zini tadqiqot usullarini o'rganadi, bunda asosiy e'tibor o'quv-tarbiyaviy maqsadlarni ishlab chiqishga qaratiladi. Aniqlangan o'quv-tarbiyaviy maqsadlar asosida geografiya ta'limining mazmuni ishlab chiqiladi. Umumiy metodika ikki qismga bo'linadi:

-tabiiy geografiyani o'qitish metodikasi;

-iqtisodiy va ijtimoiy geografiyani o'qitish metodikasi; Geografiya o'qitishning xususiy metodikasi

– alohida o'quv predmetlarini maqsad va vazifalarini ishlab chiqadi va umumnazariy xolatlarni aniq o'quv predmetlarini o'qitish jarayonida qo'llash masalalarini o'rganadi.

Geografiya o'qitish metodikasining obyekti – mazkur o'quv fani bilan aloqador bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy jarayon.

Geografiya o'qitish metodikasining predmeti – geografik ta'limning maqsadi, mazmuni, o'qitish usullari, shakllari, o'quvchilarning tarbiyasi va rivojlanishidir. Geografiya o'qitish metodikasining maqsadi – geografiya o'quv fanlarining mazmuni, uning o'qitish shakllari, metodlari, vositalarini o'zaro bog'liq holda joriy etish. Geografiya o'qitish metodikasining vazifasi – geografiya o'quv fanlarining mazmuni, uning o'qitish shakllari, metodlari, vositalarini o'zaro bog'liq holda joriy etish. Shuningdek geografiya o'qitish metodikasi quyidagilarni ham o'z oldiga vazifa qilib qo'yadi:

- Bo'lajak o'qituvchilarga geografik o'quv fanlar bo'yicha chuqur va atroflicha bilim berish;

- Maktab geografiyasining ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantirish imkoniyatlarini ochib berish;

- Maktab geografiyasining mazmunini zamon talablariga mos ravishda yanada takomillashtirish;

- Maktab geografiyasi mazmuni va tuzilishida zamonaviy fan yutuqlarini aks ettirish;

- Geografiya darslarini tuzilishi, o'lchamlari va turlarini yanada takomillashtirish; - Geografiya o'qitishni yangi pedagogik va va axborot texnologiyalarini ishlab chiqish va amalda qo'llash;

- Geografik ekskursiyalar, tadqiqotlar o'tkazish texnologiyasini yanada takomillashtirish;

- O'quvchilarda amaliy geografik ko'nikmalarni shakillantirish texnologiyasini takomillashtirish;

Geografiya o'qitishning maqsadlari faollik xarakteriga ega, ya'ni ularga faqat o'quvchilarning o'zlari o'quv-bilish faoliyati jarayonida erishish mumkin. Ta'lim maqsadlarini belgilash dasturlarni ishlab chiqish va darsliklar yaratish bilan, shuningdek, geografiyani zamonaviy sharoitlarda o'qitish jarayonini tashkil etish bilan bevosita bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I. A. Karimov. Yuksak malakali mutaxassislar – taraqqiyot omili. -Toshkent: O'zbekiston, 1995-yil.

2. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyoti poydevori. – Toshkent: Sharq, 1997- yil.

3. X. Vahobov, F. Saydamatov, N. Eshpo'latov. Geografiya ta'limida qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish. Xalq ta'limi. 2007-yil. N_1

4. M. Jo'raboyev. Geografiya o'qitishda predmetlararo aloqa. – Toshkent: O'qituvchi, 1983-yil.

5. R. Qurbonniyozov. "O'zbekiston geografiyasi" qiziqarli savol – topshiriqlar. – Toshkent: O'qituvchi, 1997-yil